

Medina SĂVULESCU

ZIARUL „DRAPELUL” DIN LUGOJ – EXPRESIE A IDENTITĂȚII REGIONALE

În peisajul presei românești din Monarhia Austro-Ungară, ziarul „Drapelul”, apărut la Lugoj între anii 1901 și 1920, are un loc bine definit. El oferă, pe lângă fireasca deschidere spre problematica general românească, și imaginea unei comunități ce încearcă să-și afirme valorile, să-și conserve specificul și să-și găsească propriul drum, inclusiv în mișcarea națională.

Evoluția istorică aparte, relativa prosperitate economică, toleranța etnică și confesională, gradul înalt de alfabetizare, existența unor forme de expresie culturală (asociații, reuniuni literare, teatrale, corale), moderația și legalismul în politica națională, ce au dat identitate regiunii, își află un firesc suport de reflectare în publicația lugojeană.

Făcând o incursiune în istoricul presei românești din Banat, îi putem plasa începuturile în timpul Revoluției de la 1848, când Eftimie Murgu a redactat, la Lugoj, un ziar litografiat prin care și propaga programul politic. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea sunt atestate o serie de publicații cu caracter științific, umoristic sau de informare, dintre care se detașează gazeta lugojeană „Desceptarea”, editată între 1879 și 1881 de către preotul ortodox Iosif Tempea și tipograful Traunfellner.

Primul ziar românesc cu caracter național militant a fost însă „Luminătorul” apărut în 1880, la Timișoara, sub redacția lui Pavel Rotariu și Melentie Drăghici. După sistarea acestuia, în 1884, C. Diaconovici, cu susținerea financiară a familiei Mocioni, a înființat la Timișoara cotidianul „Dreptatea”, la conducerea căruia a fost chemat Valeriu Braniște, cel care ulterior își va lega numele de istoria presei bănățene prin ziarul „Drapelul”. Deși ardelean ca origine (s-a născut la Cincu Mare – Brașov, în 1869), V. Braniște a fost atașat ideilor lui Al. Mocioni și a încercat să impună publicațiilor la care a colaborat, inclusiv „Tribuna” din Sibiu, un „*ton mai moderat, mai sobru, mai puțin pătimas, cu evitarea atacurilor personale*”. Potrivit memoriilor sale, în urma experienței de la „Dreptatea”, a fost puternic impresionat și atras de mediul social și cultural bănățean, lipsit de excesele de la Sibiu. După întemnițarea sa, în 1895, în închisoarea de la Vaț, în urma unor procese de presă, ziarul „Dreptatea” a intrat treptat într-o criză financiară, încetându-și apariția în 1898.

Inițiativa umplerii golului lăsat în publicistica bănățeană a fost preluată, în vara anului 1899, de avocatul lugojean George Dobrin. În urma unei consfătuiri cu Al. Mocioni s-a decis înființarea unui nou organ politic național independent, care să urmeze fidel linia programului P.N.R. din 1881. Demersul a fost susținut financiar tot de familia Mocioni, prin Alexandru, care a pus la dispoziție 30.000 florini, și Anton, cu 4.000 florini, iar sarcina organizării apariției publicației i-a revenit lui G. Dobrin. Acesta a luat legătura, în virtutea unei mai vechi prietenii, cu V. Braniște, căruia i-a cerut, printr-o scrisoare, părerea privind înființarea ziarului și angajarea lui T. V. Păcățian ca redactor-responsabil.

Braniște a susținut inițiativa, răspunzând că „*înființarea unei foi solide, serioase, independente și cu conduită politică conștientă este o necesitate arzătoare, căci toate ziarele noastre gem de patimi, injurii politicianiste, lipsă de conducere sigură*”. În privința lui Păcățian, nu s-a pronunțat ferm, afirmând însă că „*... și lui îi lipsește abilitatea politică și siguranța în înțelegerea situației noastre*”.

În urma propunerii lui G. Dobrin, Valeriu Braniște a acceptat preluarea ziarului, ca proprietar și editor, cu condiția existenței unui redactor-responsabil, care să-și asume articolele ce vor apărea fără indicarea autorului sau cu pseudonime.

Având adeziunea lui Braniște, G. Dobrin a convocat, prin intermediul protopopului David Terfaloga, o conferință secretă la Vârșeț, în 4 noiembrie 1900, cu participarea fruntașilor bănățeni dr. Petru Țepeneag și Ion M. Roșu, avocat în Biserica Albă, pentru a lua ultimele decizii.

În final, G. Dobrin a organizat o întrunire a liderilor lugojeni C. Brediceanu, Șt. Petrovici, Titu Hațieg, D. Florescu, G. Popovici, A. Vălean, I. Barbu, Tr. Vuia, Cornel Jucu, I. Vidu, C-tin Liuba, D. Cioloca, cărora le-a prezentat discuțiile cu Al. Mocioni, corespondența cu V. Braniște și rezultatele conferinței de la Vârșeț. Cei prezenți au aprobat demersurile făcute, devenind membri fondatori ai ziarului.

Inițiativa a trezit totuși opoziția „seniorilor” din partid, ce acuzau acțiunea „pripită, pe cont propriu” a aripii tinere. Potrivit memoriilor lui V. Braniște, dispute au avut loc și în privința numelui viitoarei publicații, fiind propuse succesiv „Dreptatea”, „Lupta”, iar „peste noapte, nu se știe la al cui îndemn”, s-a ajuns la numele final „Drapelul”.

Redacția ziarului a fost instalată, în urma aprobării Comitetului parohial, la etajul fostului „Han al Poștei” din Lugoj, proprietate a Bisericii Ortodoxe. Stabilite în oraș, în decembrie 1900, V. Braniște a investit zestrea soției sale, Maria, în cauțiunea ziarului și cumpărarea imobilului de pe str. Făgetului nr. 12, unde a fost mutat ulterior sediul redacției.

Primul număr, apărut în 1/14 ianuarie 1901, a trezit vie reacții. Potrivit relatării lui D. Cioloca, fruntașii români, adunați la „masa poganilor” din cafeneaua Concordia, „așteptau cu nerăbdare și încredere apariția foii, deoarece nu toți, mai ales cei mai bătrâni, nu prea împărtășeau părerea necesității și mai ales a viabilității unui organ politic național la Lugoj. Dar primul număr ce se prezenta solemn, imediat a împrăștiat rezervele celor sceptici. Treceau exemplarele din mână în mână și fiecare se simțea fericit că a putut duce cu sine, acasă, această pârghie a unei activități intense și conștiente românești ... Așa că toți cei ce trăgeau la îndoială viabilitatea lui deveniră cei mai fervenți sprijinitori și colaboratori”.

„Drapelul” s-a conturat ca o publicație moderată, ce promova legalismul politic și susținea solidaritatea națională. În articolul de fond al primului număr se definea ca „un organ de publicitate independent și strict pe baza programului național de la 1881, curat în principii și onest în executivă, menit să corespundă de o parte trebuințelor publicistice ale părților bănățene, iar pe de alta să răspundă intereselor general românești, în mod demn și serios, cu energia izvorâtă din iubirea de neam și moșie, fără nici o rezervă ascunsă”.

Potrivit declarației de principii, menirea ziarului era să pună capăt „amortirii” și „dezbinării” din viața politică, fără a avea însă ambiția de a deschide direcții noi sau de a rupe cu trecutul politic. În același timp, își asuma propagarea „spiritului păcii și al bune înțelegeri între popoarele patriei” ce urmau să conlucreze pentru bunăstarea comună, evitarea „disensiunilor tulburătoare în sânul partidului și afară de partid”, cât și „colaborarea tuturor românilor pentru afirmarea drepturilor naționale și cetățenești”.

Ziarul a reflectat din acest punct de vedere spiritul tolerant, concesiv, regăsit în opțiunea spre pasivism politic și oportunism, ce a fost imputat adesea grupării bănățene. Liderii acesteia au imprimat, la începutul secolului trecut, o direcție specifică în cadrul mișcării naționale, neacceptând, spre deosebire de alte facțiuni, concesiile sau compromisurile nici cu politica oficială a Ungariei, nici cu diferitele orientări de partid din România. Ei au încercat permanent să găsească un „modus vivendi” în cadrul constituției maghiare, să acționeze în apărarea drepturilor naționale respectând direcția impusă de Al. Mocioni „cu arme legale, în spirit constituțional”.

Personalitatea lui V. Braniște, „mocionist” declarat, s-a pliat pe această opțiune, el aducând ziarului vocația sa de gazetar cu o solidă formație intelectuală, demn și tenace, cu un limbaj ce alterna de la sobrietatea savantă la ironia fină și mușcătoare. Cea mai mare parte a articolelor au fost scrise de

el. A publicat editoriale, foiletoane, studii istorice în rubricile „File din trecut” sau „Din răzmeriță”, comentarii de politică externă, recenzii, studii de folclor, monografii (cum ar fi cea a lui Al. Mocioni, în 1909), note de călătorie, *Cântăreții noștri la București* (în care descrie participarea corurilor românești la festivitățile și expoziția din 1906) sau simple informații.

Articolele erau semnate cu numele întreg, atunci când îl angajau personal, cu pseudonime ca Ler, Bill-A-Zam (folosit și la „Tribuna”) Spin, Poganello, Ioța lu Toboc sau simple inițiale Dr. V. B., V-l-r, l-r, B-A-Z.

Comitetul redacțional al ziarului, organizat pe departamente, era format din Coriolan Brediceanu, responsabil de redacție (după moartea acestuia, în 1909, redactor-șef a devenit, fiul său Caius Brediceanu), dr. Iosidor Pop, delegat pentru administrație și dr. G. Dobrin, delegat pentru evidența fondatorilor. Redactori-responsabili au fost Cornel Jurca, apoi Nicolae Jugănar, ambii fiind de mai multe ori închiși în urma incriminării unor articole. După declanșarea războiului, V. Braniște a îndeplinit singur sarcina redactării ziarului, iar în perioada detenției, începând cu 1918, publicația a supraviețuit datorită eforturilor soției sale, Maria.

În paginile ziarului se regăsesc semnăturile lui D. Cioloca, Gh. Noaghea, Mihail Gașpar, Cassian Munteanu, Avram Imbroane, Șt. Petrovici, Traian Vuia, intelectuali cu opțiuni politico-naționale ferme, veritabili creatori de opinie, capabili să influențeze prin scrisul lor conștiințele celor cărora li se adresau.

În primii 3 ani de existență, „Drapelul” a fost administrat de comitetul fondatorilor, apoi succesiv de G. Popovici, Titu Hațieg, G. Dobrin, iar începând cu 1909, de V. Braniște, având ajutorul soției.

Bugetul ziarului a crescut permanent, ajungând de la 20-25.000 coroane la 80.000 coroane. Finanțarea era realizată din abonamente (inclusiv în România), taxe de publicitate, ajutoare ocazionale oferite de susținători și membri fondatori. Ziarul a fost sprijinit sporadic și din Vechiul Regat, de la Ministerul Lucrărilor Publice, Ministerul de Război (prin mijlocirea lui A. C. Popovici), Banca Națională și alte bănci care achitau „taxe de inserții”. Ajutoarele au fost însă sistate după intrarea României în război. P.N.R. a susținut ziarul doar în ultimii ani, prin Th. Mihali. În memoriile sale, V. Braniște dezmente afirmațiile potrivit cărora gazeta lugojeană ar fi beneficiat de finanțarea masivă a Ligii pentru Unitate Culturală, declarând că aceasta, timp de 3 ani, nu și-a achitat nici măcar abonamentul.

„Drapelul” a fost lansat ca o publicație bisăptămânală, dar începând cu 1902, dovedindu-și viabilitatea, a început să apară de 3 ori pe săptămână, cu formatul mărit.

Prețul modic, de 1 coroană, a fost menținut până în anii războiului, când devalorizarea a impus creșterea acestuia la 3 coroane.

Ziarul, având o largă difuzare, se adresa întregii comunități românești din Banat. Era citit prioritar de intelectuali și meseriași, dar a pătruns masiv și în lumea satelor. Se regăsește, în toată perioada, în inventarul bibliotecilor publice și al reuniunilor de lectură, fiind atestat în același timp fenomenul de colportaj.

Numărul abonaților, în jur de 2.000, a scăzut în timpul războiului la doar 300, fapt ce a determinat mari dificultăți financiare. Cu toate acestea, în 1916, „Drapelul” avea un tiraj dublu față de cele 5 ziare maghiare și germane din oraș.

Publicul era menținut prin diversitatea și actualitatea conținutului, prin stilul clar, limbajul accesibil și îngrijit, la nivel mediu de înțelegere. Valeriu Braniște a introdus la „Drapelul” un ton moderat, tolerant, urmărind declarat să elimine impulsivitatea și excesele polemice, motiv pentru care a fost suspectat, inclusiv de apropiați, de „*pierderea talentului gazetăresc*”. Chiar dacă la „Dreptatea”, în perioada Memorandumului, uzase de tonul agitatoric, acum nu-l mai

considera necesar, apreciind că prioritare pentru mișcarea națională erau solidaritatea și unitatea partidului, acțiunea cu pași mărunți dar siguri, în spiritul legii, pentru susținerea cauzei poporului român.

Modelul său gazetăresc se întemeia pe sfatul primit de la S. Bărnăuțiu: „*Trebuie să știi a te opri când scrii. La fiecare vorbă pe care o scrii să ai înaintea ochilor codul penal și să-ți închipui că la spatele tău stă jandarmul*”. A reușit astfel să evite procesele de presă, în întreaga activitate la „Drapelul” fiindu-i incriminate doar două articole. În 1904, în timpul unei absențe din Lugoj, comitetul (format din C. Brediceanu, Mihail Gașpar și Șt. Petrovici) ce a preluat conducerea ziarului a impus un ton mai agresiv, ajungând în 6 săptămâni la 5 acțiuni judecătorești, condamnări de 24 luni și amenzi.

Structura ziarului era adaptată criteriilor gazetărești ale epocii dar și scopului politico-național.

Articolele de fond dezbăteau în general problemele interne ale mișcării naționale și situația românilor în cadrul Imperiului.

Existau de asemenea rubrici permanente:

- „Din străinătate” – cu știri și comentarii de politică externă;
- „Informațiuni” – rubrică ce mediatiza știri de ultimă oră, statistici sau informații cu caracter anecdotic;
- „Scrisoare din România” – rubrică cvasipermanentă de corespondențe speciale, prin care erau vehiculate informații diverse, de natură politică, economică, socială, privind realitățile de peste munți;
- Casete speciale, dedicate unor evenimente deosebite, cu o largă desfășurare în timp (alegerile, crizele guvernamentale, Răscoala din 1907 etc.);
- „Foița Drapelului” – supliment literar, în care erau publicate lucrări ale unor autori locali sau de prestigiu în literatura universală, note de călătorie, memorialistică;
- „Bibliografie” – rubrică prin care erau popularizate cărți sau reviste românești.

Sursele de informare ale ziarului erau multiple. Cel mai des se preluau articole din periodice vieneze: „Neue Freie Presse”, „Neuer Wiener Tagblatt”, „Deutsches Volksblatt”, „Neues Wiener Journal”, „Wiener Mittagszeitung”, dar și maghiare: „Pester Lloyd”, „Magyarország”, „Budapesti Hirlap” sau germane: „Reichpost”, „Berliner Tagblatt”, „Berliner Boersencourier”, asumate prin publicare sau, după caz, amendate cu comentarii proprii, adesea polemice. Un rol important îl avea presa românească, ziarele „Adevărul”, „Viitorul”, „Patriotul”, „Minerva”, „L’Indépendance Roumaine”, articolele acestora fiind de multe ori publicate integral. De asemenea, erau inserate comunicate oficiale, proiecte legislative, discursuri parlamentare, statistici și informații provenite de la trimiși speciali sau corespondență întâmplătoare. Ziarul urmărea prezentarea unor informații corecte, din izvoare demne de încredere, uneori verificate prin punerea în paralel a mai multor surse.

Analizând conținutul ziarului, se detașează clar problematica națională, susținerea cauzei românilor și dezbaterile privind orientările politicii de partid.

În articolele de fond, centrate pe această temă, este demonstrată permanent inconsistența ideii de stat etnic maghiar, căreia i se opunea realitatea statului poliglot. Statul de drept, în concepția ziarului, presupunea pluralism de interese, supuse unui cadru unitar de esență juridică. Susținerea intereselor românilor se făcea, pe această bază, în numele principiilor liberalismului, constituționalismului, democrației, considerate esențiale pentru funcționarea oricărui stat modern.

Într-o simplă enumerare, printre problemele luate în discuție se regăsesc cele privind administrația, funcționarii publici, abuzurile aparatului de stat, deprecierea ideii de justiție, susținerea drepturilor limbii, Bisericii, școlilor românești.

În privința poziției ideologice și tactice a P.N.R., ziarul a susținut fidel linia politică a grupării bănățene, urmărind solidaritatea în jurul programului din 1881, menținerea intactă a organizării de partid, amenințată în această perioadă de presiunile externe și luptele din interiorul acestuia. „Drapelul” a devenit, în epocă, „ultima redută a pasivismului”, atitudine pe care V. Braniște o explică astfel: „Noi, cei din jurul «Drapelului» eram pasiviști din tactică și nu din principiu, ca vechii pasiviști ardeleni, care peste tot nu voiau să recunoască dreptul public ungar, ținând la himera dreptului public ardelenesc de la 1863-1865 ... Noi, ziși și «mocioniști» eram pasiviști din oportunitate, pentru că ni se făcuse imposibil a alege deputați ... Noi țineam la pasivitate pentru a împiedeca anarhia în partid. Țineam la programul național de la Sibiu, de la 1881, deși îi cunoșteam și simțeam toate greutățile și slăbiciunile ... Trebuia să ținem înaintea de toate la organizația de partid și la solidaritate”.

Trecerea la activism și susținerea luptei parlamentare i-a raliat pe „drapeliști”, începând cu 1906, în numele aceleiași solidarități, afirmată ca principiu de bază al organizării de partid.

Firesc, în paginile publicației se regăsesc, pe tot parcursul apariției sale, problemele sociale cu care se confrunta comunitatea românească din Banat: colonizările masive, pauperizarea țăranimii, insuficienta susținere a micilor meseriași de către stat, emigrările, dificultățile în care se afla Comunitatea de avere a satelor grănicerești și, nu în ultimul rând, alterarea tradițiilor sub influența modelelor străine.

De asemenea, „Drapelul” a căutat să răspundă, în această perioadă, interesului crescând al românilor bănățeni pentru stările de fapt din România, asumându-și o dublă misiune – de familiarizare a opiniei publice din Banat cu realitățile de peste munți și în același timp de propagandă sistematică în favoarea României, de construire a unei imagini pozitive și atractive a acesteia. Ziarul oferă informații variate și nuanțate privind toate aspectele vieții românești, de la instituții, legislație, sistem economic, fenomene sociale și culturale, construind cu mijloacele specifice presei o imagine complexă și dinamică, voit idealizată, a societății românești.

Apare totuși în paginile ziarului și încercarea de delimitare, în special față de clasa politică, acuzată de superficialitate, indiferență, desconsiderare. În raport cu aceasta, românii bănățeni se simt victimele unor interese oculte, ale unor încercări de manipulare sau au sentimentul părăsirii. „Ni se strânge inima de durere când vedem primăvara mii și mii de frunțași ai fraților de dincolo, trecând cu trenul fulger pe la noi, în străinătate, fără a arunca nici măcar o privire pe fereastră”, scria V. Braniște în 1906. Aceste atitudini erau însă mereu amendate, considerate conjuncturale, nereprezentative pentru poporul român.

O poziție intransigentă are ziarul și față de implicarea factorilor politici din România în mișcarea națională, condamnând acțiunile, individuale sau regizate din umbră, în scopuri politicianiste ale unor lideri din Regat, care provocau confuzii și dezbinare. „Fiecare vorbă ce ni se spune trebuie cumpănită și adusă în deplin acord cu atitudinea noastră pe tărâmul strict legal și constituțional. Noi știm mai bine până unde putem merge, căci pe pielea noastră mergem și de aceea noi ne-am ferit din răspuțeri de amestecul fraților din Regat în treburile noastre interne” scria „Drapelul” în 1907.

Deosebit de numeroase în paginile ziarului sunt informațiile cu caracter cultural, privind instituțiile, personalitățile sau manifestările culturale cu caracter românesc din cadrul Monarhiei sau de peste munți, având în vedere concepția, des afirmată, conform căreia cultura era cea care dădea identitate unui popor, iar unitatea națională se putea realiza în primul rând pe tărâmul vieții spirituale. Participarea la Serbările Jubileului Regal, turneele corurilor românești, comemorările istorice, cursurile de la Vălenii de Munte, activitățile Astei, Academiei Române, Ligii Culturale, ale unor personalități precum ar fi Regele Carol și Regina Elisabeta a României, N. Iorga, A. D. Xenopol își găsesc o largă reflectare în publicația lugojeană.

Ca ziar de opinie și organ de presă al P.N.R., „Drapelul” și-a propus să transmită, pe lângă informații variate și nuanțate, un veritabil mesaj politico-național, oferind astfel conștiinței de sine a românilor bănățeni imagini și simboluri de natură să-i întregască identitatea. Reflectarea realității politice și sociale, tributară concepției politice a ziarului, a fost adesea modelată, reconstruită, adusă în tiparele propriei viziuni naționaliste.

Acuzat adesea pentru atitudinea mult prea moderată și legalistă, pentru încorsetarea mișcării naționale în limitele constituționalismului, ziarul a apărut, într-un moment care cerea acest lucru, ca un factor de echilibru. El a reușit să coaguleze în jurul său o direcție politică ce a urmărit, prin mijloace proprii, corespunzătoare situației de fapt și mentalului bănățean, același scop, declarat, al emancipării națiunii române.

The newspaper “Drapelul” from Lugoj – Expression of the Regional Identity

Abstract

Within the scenery of the Romanian press from the Austrian-Hungarian Monarchy, the newspaper “Drapelul”, published in Lugoj between 1901 and 1920, has a well defined place. It offers, besides the natural opening towards the Romanian general matters, the picture of a community trying to assert its values, to preserve its peculiarities and find its own way, even in the national movement.

The peculiar historical evolution, the relative economical prosperity, the ethnic and confessional tolerance, the high degree of education, the existence of some forms of cultural expression (associations or literary, theatrical, choral reunions) the moderation and lawfulness in the national policy which gave the identity of the region, find a natural support of reflection in the publication from Lugoj.

The coming out of the newspaper was based on the steps first taken in 1899, by the advocate G. Dobrin from Lugoj with the Mocionis’ financial support. The leadership of the publication was given to the Transylvanian V. Braniște, and the editorial board reunited important local political and cultural personalities.

The newspaper addressed to the whole Romanian community from Banat, having a wide spreading in the countryside. Its contents stood out the national matters, the support of the Romanian’s cause, the debates about the orientation of the party policy, the stands on administration, justice, and the criticism of the abuses of the State machinery, the support of the rights of the Romanian language, Church and school.

We also have found the illustration of the social matters which the Romanian community from Banat had to face: massive colonization, the pauperization of the peasantry, the thin support of the petty artisans, the emigrations, the hardships of the Wealth Community of the Frontier Villages and last but not least, the alteration of the traditions under the influence of the foreign models.

As for the ideological position, “Drapelul” faithfully supported the political line of the group from Banat within R. N. P., pursuing the solidarity around the 1881 programme and the passive tactics, the intact maintenance of the party organizing (threatened at that time by the external pressures and the fights within).

It is also of interest to mention the way in which the publication mirrors the realities of Romania and its position often critical towards the involvement of the political factors beyond the Carpathians in the national movement.

There is also very much cultural information in the pages of the newspaper, about the institutions, personalities or cultural events with a Romanian character within the Monarchy and

from across the mountains, taking into consideration the conception, often asserted, according to which culture is the one giving identity to a people and the national unity can be achieved first in the field of the spiritual life.